

ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

УДК 371.315.6+373.3-051

Лемара БСКІРОВА

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

У статті розглядається проблема формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання, (розроблена модель готовності, визначено організаційно-педагогічні умови її реалізації).

В статье рассматривается проблема формирования готовности будущих учителей начальных классов к применению интерактивных технологий обучения, (разработана модель готовности, определены организационно-педагогические условия ее реализации).

The paper addresses the problem of formation of preparedness for future elementary school teachers to use interactive technologies in teaching, identified organizational and pedagogical conditions, defined model of this type of preparedness.

Стрімкий розвиток навчальних технологій зумовлює появу нових завдань, що потребують перегляду змісту освіти, форм, методів, прийомів навчання. Серед основних інновацій у галузі освіти вирізняються інтерактивні технології навчання. Утім учителі початкових класів знайомі лише з окремими елементами цих технологій навчання; використання їх у практиці початкової школи носить фрагментарний, епізодичний характер; педагоги неготові до застосування інтерактивних технологій навчання, тому існує величезна проблема в предметно-методичній підготовці вчителів початкових класів у вищих навчальних закладах. Учитель початкової школи повинен не тільки знати про інтерактивні технології навчання, а й уміти застосовувати їх на практиці, а для цього необхідно, щоб мета, зміст, форми і методи професійної підготовки були зорієнтовані на використання студентами цих технологій. Важливо підготувати вчителя з творчим науково-педагогічним мисленням, з певною системою особистісних, професійних якостей, необхідних знань, умінь і навичок, що сприятиме формуванню готовності майбутніх учителів початкових класів до зазначеного виду діяльності.

Мета статті полягає у визначенні організаційно-педагогічних умов та розробці моделі формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання.

Проблеми готовності вчителя до професійної діяльності висвітлені в роботах А. Алексюка, Н. Кузьміної, В. Лугового, В. Моляко, О. Пехоти, Л. Пуховської, М. Савіної та інших дослідників.

Сутність і закономірності розвитку особистості досліджували З. Фрейд (засновник психоаналізу і психодинамічної терапії), А. Адлер (засновник індивідуальної психології), Е. Берн (розглядав проблеми особистості, її цілеспрямованості), У. Джеймс (вивчав питання ієрархії особистостей), Е. Еріксон (досліджував вікові особливості особистості), А. Маслоу (вивчав формування потреб особистості та їх зв'язок із мотивами), Я. Морено (розглядав особистість як елемент соціуму, в якому людина стала рефлексувати себе як змінювальну, рухому систему), Ф. Перлз (засновник гештальттерапії; писав про те, що людина — цілісна система фізичних, сенсорних, емоційних і когнітивних процесів), К. Роджерс (займався проблемами самоактуалізації особистості), К. Юнг (розробляв теоретичні положення аналітичної психології), К. Ясперс (розробляв теорію пізнання, модель формування особистості).

Крім цього, проблемам теорії розвитку особистості присвячені роботи таких психологів:

К. Альбуханової-Славської, Б. Ананьєва, А. Асмолова, Л. Божович, Л. Виготського, О. Гребенюка, В. Давидова, В. Мяснищева, С. Рубінштейна, Д. Узнадзе.

Проблема технологій навчання, їх застосування та ефективність використання у школі, у вищих навчальних закладах порушена в роботах В. Безпалька, В. Євдокимова, М. Кларіна, О. Пехоти, Г. Селевко, В. Серікова, І. Якиманської.

Теоретичні та практичні аспекти нових технологій навчання розкриті у працях В. Безпалька, Л. Буркової, О. Пехоти, Л. Пироженко, О. Пометун, Г. Селевко та інших вітчизняних і зарубіжних учених.

Проблемам інтерактивного спілкування присвячені праці Н. Богомолової, Б. Ломова, Р. Нємова, Л. Петровської, Л. Уманського та ін.

Розглянувши роботи різних авторів з питань готовності до професійної діяльності, проаналізувавши структурні компоненти зазначеного феномена, стверджуємо, що єдиного підходу до трактування цього питання немає. Утім ми виділяємо такі структурні компоненти готовності до використання інтерактивних технологій навчання: ціле-мотиваційний; змістовий; операційний; рефлексивний; інтеграційний.

Ми вважаємо, що формування готовності до застосування інтерактивних технологій навчання є особистісно-діяльнісним, оскільки: по-перше, студенти повинні мати цілісне уявлення про педагогічну діяльність, адже опанувати даними технологіями і використовувати їх у подальшій своїй професійній роботі вчителі початкових класів можуть лише в діяльності, знаючи суть інтерактивних технологій навчання, особливості організації таких уроків, специфіку побудови стосунків між учасниками освітнього процесу і т. ін.; по-друге, студенти мають прагнути пізнати особистість кожної дитини, забезпечити гармонійний та ефективний розвиток усіх учнів класу в комфортних умовах. Готовність до педагогічної діяльності формується у процесі професійної підготовки.

Сформувати готовність майбутніх учителів початкових класів до використання інтерактивних технологій навчання — значить провести роботу із засвоєння, застосування інтерактивних технологій навчання, а, отже, навчити вибирати необхідну інтерактивну технологію залежно від теми, цілей уроку, результату, рівня підготовленості учнів, особливого стилю роботи вчителя і т. ін.; навчити студентів орієнтуватися у величезній кількості інтерактивних технологій навчання; сформувати знання теорії і практики інтерактивних технологій навчання; навчити майбутніх учителів організувати інтерактивний урок, забезпечити навчання в діалозі; навчити вміло, грамотно керувати процесом взаємонавчання дітей із можливістю досягнення успіху всіма учасниками освітнього процесу.

З метою визначення рівнів готовності майбутніх учителів початкових класів до використання інтерактивних технологій навчання нами розроблено відповідні критерії.

Аналіз наукового досвіду з проблеми дослідження зумовив такі висновки:

– необхідно змінити мету навчання студентів, переорієнтувати її на розвиток особистості суб'єкта;

– необхідно відійти від предметно-орієнтованої, знаннево-орієнтованої освіти, намагатися забезпечити суб'єкт-суб'єктні стосунки між учасниками освітнього процесу з урахуванням особистого досвіду кожного суб'єкта;

– важливо переорієнтувати освіту: головне — не обсяг отриманих знань, а їхня продуктивність;

– збагатити психолого-педагогічні, методичні дисципліни знаннями про інтерактивні технології навчання, їх вплив на психологічний, інтелектуальний розвиток і виховання дітей;

— важливо переоцінити значення педагогічної практики, самостійної та навчально-дослідної роботи студентів.

За результатами констатувального етапу експерименту було зроблено висновок про те, що традиційне навчання у педагогічних ВНЗ характеризується стандартними формами, методами, засобами, змістом, цілями, завданнями навчання, відтак не сприятиме формуванню готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій

навчання. Тому необхідно змінити навчально-методичні комплекси дисциплін циклу професійно-орієнтованої підготовки: збагатити їхні програми включенням тем, що розкривають поняття «інтерактивні технології навчання», «інтерактивні технології кооперативного навчання», «інтерактивні технології колективно-групового навчання», «інтерактивні технології ситуативного моделювання», «інтерактивні технології опрацювання дискусійних питань»; розширити знання про їхні ознаки, види, організацію роботи при їх застосуванні, особливості побудови інтерактивного уроку, специфіку організації діяльності учнів на такому уроці, особливості діяльності вчителя, шляхи створення суб'єкт-суб'єктного освітнього середовища, комфортних умов навчання, організації активної взаємодії студентів на занятті, організації рефлексії, різних форм взаємонавчання.

Поняття «готовність майбутнього вчителя початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання» трактуємо як один із аспектів спеціальної професійної підготовки. Сформуванню відповідний вид готовності — це сформуванню цілі, мотиви, потреби в застосуванні інтерактивних технологій навчання; виробити систему знань, умінь, навичок про інтерактивні технології навчання та форми їх застосування; розвинути педагогічні здібності, необхідні для використання інтерактивних технологій навчання в освітньому процесі початкової школи.

Метою формувального етапу експерименту є впровадження методики, що дозволить сформуванню готовність майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання. Ми вважаємо, що професійна підготовка майбутнього вчителя початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання буде ефективною, якщо:

- завдання, мета, зміст, форми організації діяльності, процес викладання дисциплін циклу професійно-орієнтованої підготовки будуть націлені на застосування інтерактивних технологій навчання, створення суб'єкт-суб'єктного освітнього середовища, на розвиток особистості дитини, педагогічної рефлексії;

- у процесі засвоєння дисциплін циклу професійно-орієнтованої підготовки інформувати студентів про інтерактивні технології навчання, їх ознаки, класифікації, особливості організації роботи на інтерактивних уроках із виділенням порівняльної характеристики освітніх процесів, що протікають при традиційному навчанні та під час навчання, заснованому на застосуванні інтерактивних технологій;

- включити до навчального плану професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів курс «Інтерактивні технології навчання в сучасній початковій школі»;

- у процесі проведення лекційних, практичних, семінарських, лабораторних занять, консультацій, педагогічної практики, організації самостійної роботи формувати у студентів потребу в оволодінні знаннями і відповідними вміннями та навичками зі створення комфортних умов навчання, суб'єкт-суб'єктних відносин у навчальному процесі, атмосфери співтворчості, співпраці, взаємної підтримки, доброзичливості;

- під час проходження студентами педагогічної практики орієнтувати її цілі й мотиви на розвиток особистості дитини, на створення суб'єкт-суб'єктних відносин, комфортних умов навчання. Ввести у план педагогічної практики аналітичні завдання, педагогічні ситуації, пов'язані із застосуванням інтерактивних технологій навчання; моделювання інтерактивних уроків, виховних заходів, батьківських зборів;

- стимулювати пізнавальну активність студентів у психолого-педагогічних, та методичних питаннях, пов'язаних із застосуванням інтерактивних технологій навчання в початковій школі; у навчальній, науково-дослідній, практичній, самостійній діяльності студентів; при написанні курсових, бакалаврських, магістерських робіт;

- формувати у студентів психолого-педагогічні, методичні знання, практичні вміння і навички, пов'язані із застосуванням інтерактивних технологій навчання в навчально-виховному процесі початкової школи шляхом залучення їх до роботи «Дискусійного клубу»;

ФОРМУВАННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

– виробляти у майбутніх педагогів внутрішню необхідність у постійному професійному розвитку, самовдосконаленні, потребу в оволодінні інтерактивними технологіями навчання, зростанні педагогічної майстерності, збагаченні обсягу знань, удосконаленні вмій і навичок використання різного виду інтерактивних технологій навчання;

– навчати майбутніх учителів початкових класів грамотно співвідносити свої індивідуально-особистісні, професійно-педагогічні можливості з індивідуальними особистісними особливостями молодших школярів і застосуванням різних видів інтерактивних технологій навчання, з дотриманням правил організації та проведення інтерактивного уроку.

Модель формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання представлена на рис. 1.

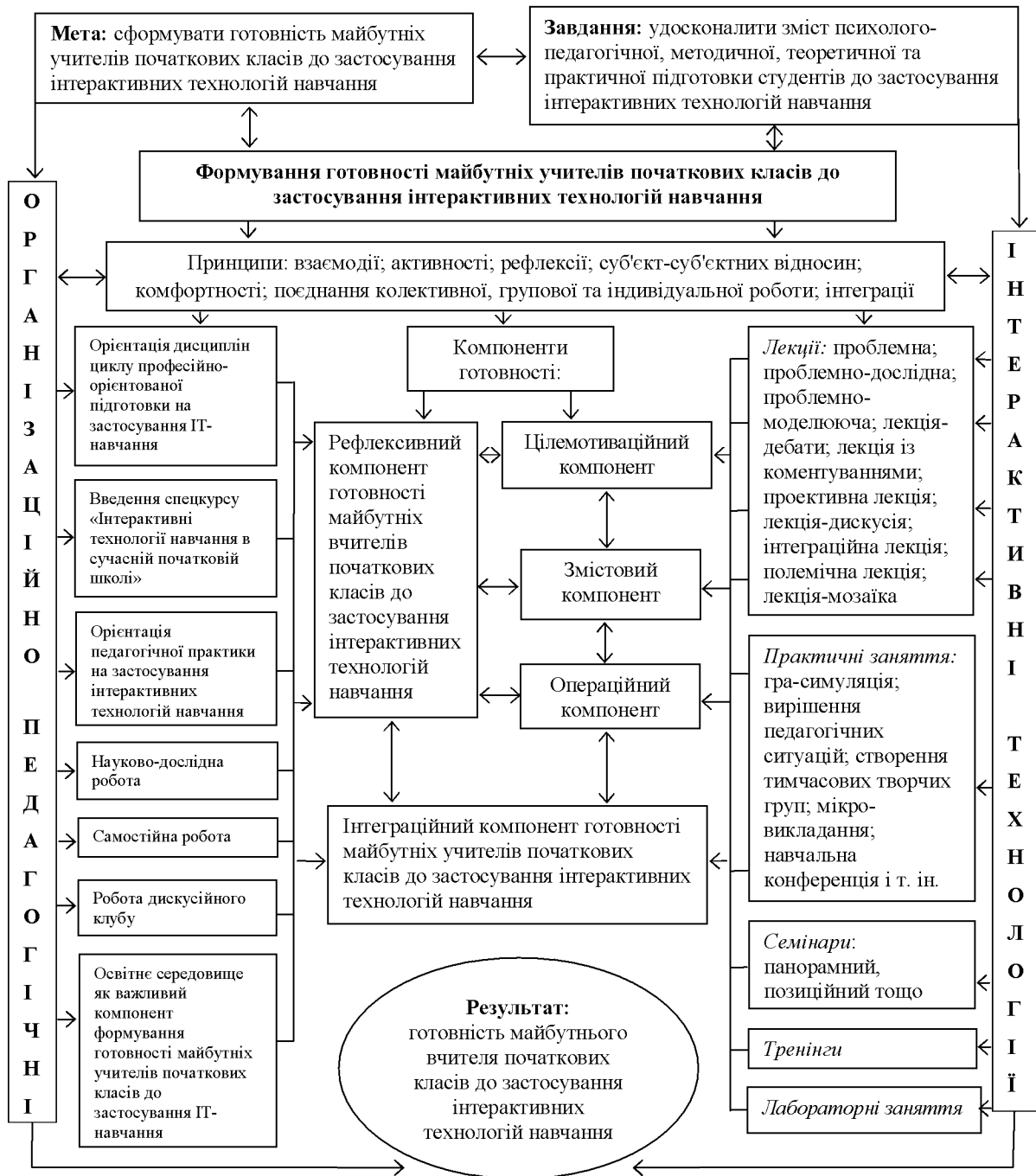

Рис. 1. Модель формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання

Серед принципів, на яких базувався процес формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання, ми виділили такі: принцип взаємодії, принцип суб'єкт-суб'єктних відносин, принцип активності, принцип рефлексії, принцип комфортності, принцип поєднання колективної, групової та індивідуальної роботи, принцип інтеграції.

Принцип взаємодії передбачає включення всіх студентів у процес навчання на основі їхньої позитивної (доброзичливої, продуктивної) взаємодії, взаємонавчання один одного з опорою на суб'єктний досвід кожного з них.

Принцип активності націлює на залучення студентів до процесу навчання, що базується на застосуванні інтерактивних технологій: рольові, ділові ігри, ігри-імітації, симуляції, тренінги, вирішення педагогічних завдань, дискусійних питань тощо. Включення у діяльність дає змогу на собі відчувати характер міжособистісної взаємодії (побути і в «ролі учня», і в «ролі вчителя»), сприяє особистісному, професійному розвитку суб'єкта.

Принцип рефлексії навчальної діяльності дає змогу майбутнім педагогам усвідомити процес навчання, осмислити його результативність, спрямованість, проаналізувати свої відчуття, переживання, зрозуміти особливості власного мислення і мислення інших учасників взаємодії, відкоригувати пізнавальні цілі, власну освітню траєкторію професійного розвитку.

Принцип суб'єкт-суб'єктних відносин передбачає навчання, що базується на діалозі партнерів, де викладач і студент — рівноправні, рівнозначні суб'єкти освітнього процесу (викладач — організатор, помічник, консультант). Набутий досвід згодом стане проекцією у відносинах «учитель — молодший школяр»

Принцип комфортності націлює на створення комфортних умов навчання, у яких студент відчує свою інтелектуальну спроможність, атмосферу взаємної емоційної та інтелектуальної підтримки, доброзичливості, співпраці, співтворчості; на забезпечення у навчальному процесі ситуацій успіху.

Принцип поєднання колективної, групової та індивідуальної роботи передбачає побудову навчального процесу на застосуванні чотирьох видів інтерактивних технологій навчання: кооперативного навчання, колективно-групового навчання, ситуативного моделювання, відпрацювання дискусійних питань, поєднаних різними формами організації навчальної діяльності.

Принцип інтеграції передбачає поєднання розрізнених знань, умінь і навичок в єдине ціле, що забезпечує певну впорядкованість, узгодженість, систематизацію отриманої інформації. Учитель початкових класів викладає не один предмет, а цілий комплекс, а тому вивчає у ВНЗ ряд методик з дисциплін, що викладаються у початковій школі. Тому принцип інтеграції сприяє зближенню і зв'язку педагогічних, психологічних та методичних наук; теоретичних і практичних знань, умінь, навичок, набутих студентами у ВНЗ в аспекті застосування інтерактивних технологій навчання у своїй подальшій професійно-педагогічній діяльності.

Таким чином, нами розроблена модель формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання, яка передбачає реалізацію у навчально-виховному процесі відповідних організаційно-педагогічних умов. Перспектива подальших досліджень — перевірка ефективності розробленої моделі у навчально-виховному процесі ВНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барбіна Є. С. Теоретичні аспекти професійної підготовки майбутнього вчителя / Є. С. Барбіна // Збірник наукових праць Херсонського державного університету (Серія: Педагогічні науки). — Херсон: вид-во ХДПУ, 2006. — Вип. 27. — С. 96–99.
2. Беспалько В. П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения / В. П. Беспалько. — М.: Изд-во Института проф. обр. Мин. обр. России, 1995. — 336 с.

3. Бех І. Д. Гуманістична педагогіка як нова інноваційна парадигма / І. Д. Бех // Науковий вісник Миколаївського державного педагогічного університету (Серія: Педагогічні науки): зб. наук. праць. — Миколаїв: МДПУ, 2001. — Вип. IV. — 294 с.
4. Глузман А. В. Профессионально-педагогическая подготовка студентов университета: теория и путь исследования: монография / А. В. Глузман. — К.: Поисково-издательское агентство, 1998. — 252 с.
5. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. — Минск: БГУ, 1976. — 176 с.
6. Євдокімов В. Особистісний підхід як критерій інноваційності педагогічних технологій / В. Євдокімов, В. Лупенко // Наукові записи Кіровоградського педагогічного університету. — 2001. — Ч. 1. — С. 21–26.
7. Кондрашова Л. В. Методика підготовки майбутнього учителя к педагогічному взаємодію з учасниками: учебное пособие / Л. В. Кондрашова. — М.: Прометей, 1990. — 160 с.
8. Линенко А. Ф. Теорія і практика формування готовності студентів педагогічних вузів до професійної діяльності: автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / А. Ф. Линенко. — К., 1996. — 44с.
9. Мороз А. Г. Формирование готовности к педагогической деятельности у молодых учителей / А. Г. Мороз / Психолого-педагогические основы совершенствования подготовки специалистов в университете. — Днепропетровск: изд-во Днепропетровского ун-та, 1980. — С. 71–75.

УДК 371.212+371.13

Зоряна БЕРКИТА

ПОЕТАПНІСТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ПІДРУЧНИКОМ

У статті виокремлено та охарактеризовано етапи підготовки студентів до організації роботи з підручником на уроках у початковій школі з урахуванням мотиваційного, змістового та процесуального компонентів готовності.

В статье выделены и охарактеризованы этапы подготовки студентов к организации работы с учебником на уроках в начальной школе с учетом мотивационного, содержательного и процессуального компонентов готовности.

The given article divides and characterizes the stages of the student's training preparation for their work organizing with the manual during the study period of the primary school level considering the motivating, meaningful and proceeding components of readiness.

Інтеграція вищої освіти України у європейський та світовий освітній простір актуалізує проблему вдосконалення професійної підготовки майбутнього педагога. Професійна діяльність учителя початкової школи в цілісному контексті педагогічної діяльності має свої особливості, зумовлені потребами і запитамі цієї ланки освіти — визнання молодшого школяра суб'єктом навчальної діяльності; організація навчально-виховного процесу на компетентнісно орієнтованій основі; формування в учнів початкової школи ключових компетентностей, провідна серед яких — уміння вчитися, у тому числі працювати з підручником; створення умов для саморозвитку школяра та ін. Результатом підготовки студентів до професійної діяльності є готовність майбутніх педагогів до цього виду діяльності, яка охоплює мотиваційний, змістовий та процесуальний компоненти.

Проблема підготовки вчителя початкової школи до організації роботи з підручником нині викликає посилений інтерес науковців. Зокрема, особливого значення набувають методологічні засади підготовки майбутніх фахівців в умовах вищого навчального закладу (І. Бех, І. Зязюн, В. Кремень, В. Мадзігон, Н. Ничкало, О. Савченко, О. Сухомлинська та ін.); педагогічні основи формування особистості майбутнього вчителя (О. Абдуліна, В. Кравець, Н. Кузьміна, О. Мороз, А. Степанюк, Г. Терещук, В. Чайка та ін.); теоретико-методичні аспекти підготовки вчителя початкової школи (Н. Бібік, В. Бондар, Л. Коваль, Л. Петухова, О. Савченко, Г. Тарасенко, Л. Хомич, І. Шапошнікова).

Нами обґрунтовано педагогічні умови підготовки студентів до організації роботи з підручником, зокрема: